

KURTLAR YOK MU BU DAĞLARDA?

**HERKESE YETER
BU HAYVANLAR**

Vadi çok verimli, at yıkları, sığır ve koyun sürüleriyle dolu her yan. Üstelik çobansız yaylıyolar. "Yahu kurtlar yok mu bu dağlarda?" diye soruyorum. Eldiyar gülümseyerek "Kurtlara da yeter bu hayvanlar, bize de!" diye yanıt veriyor.

**İnsan Kendi
Evinin Beyi
Olunca...**

2

Yücel Fezziolu

TANRI DAĞLARI

Fotoğraflar: Brigitte ve Frank Gorille

Göçebe yaşam tarzının hâlâ Kırgızların kanında dolaştığını görüyorum, geleneksel binicilik gösterisinde hayret edebileceğiniz becerikli biniciler öyle etkili bir gösteri yapıyorlar ki, hayretler içinde kalıyoruz. Dörtmala giden atların üstünde ayağa kalkmak, atın kamına inip yerden bir şey kaldırmak, atın yan tarafına saklanmak...

Ünlü Azeri Şair Bahtiyar Vahapzade, ilk kez Yazar Elçin ile Türkiye'ye geliyor. Çok acıkışlar, yemeğe oturuyorlar.

Garson soruyor: "Ne yersiniz efendim?"

Vahapzade: "Pıloy-pılav" diyor.

Garson: "Başka efendim?"

Vahapzade: "Yeter, başka ne olsun!"

Garson Elçin'e dönüyor: "Siz efendim?"

"Ben karışık ızgara, yanında sebze, yeşili bol, pilav ve patatesi de olsun," diyor. Elçin önceden Türkiye'ye gelmiş, biliyor. Yemek geliyor, Vahapzade'ye küçük bir tabakta iki kaşık pilav, Elçin'in önu dolu. Vahapzade yemeye başlanıyor. "Yesene üstat!" diyor Elçin. "Yok, sen başla, benim piloy gelsin," diyor. Elçin gülüyor: "Türkiye'nin piloyu bu kadar!"

Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e yine aç döndük. Biz bir "aile aşevine" götürdük. Bu nasıl bir lezzet kardeşim. Her şeyin tadı damağınızda kalıyor. Özellikle pilavı Azerbaycan'da olduğu gibi çok farklı yapıyorlar. İçinde eti, pirinci, sebze, kişmeşi ne ararsan var. Bir tabak yesen doyuyorsun, ama çeşit bol. Türkiye'de yesen bütçe yetmez. Ben yemegin tadına varmadan kalkmak zorunda kaldım. Manas Üniversitesinden arkadaşlarla toplantımız var. Bir taksi çağırıldı, 8 km.lik yolu 44 dakikada gittik, geç kaldım, sinirlerim bozuldu. 2011 yılından beri gelir çoğaldıkça her evde iki araba olmuş. Caddeler geniş olduğu halde trafik tıkanıyor. Kesinlikle bir çözüm bulmaları gerekiyor.

Öneri: Plaka numarası çift sayılı bitenler birinci gün, tek bitenler ikinci gün trafiğe çıkabilir. Yoksa bir felaket. Yeri gelmişken şunu da belirtirim: 3,5 dolar karşılığı Kırgız parası ödeyerek aşağı atladım.

HEYECAN VERİCİ KEŞİF

Sabah erken kalktık. Bişkek'te zengin bir kahvaltudan sonra heyecan verici keşiflerimiz devam ediyor. Sovyetler döneminde büyük kentlere inilir, oradan da dönülürdü. O büyüleyici metropoller de çekiciydi kuşkusuz, ama köyler, kasabalar hep merak ettiğim konuydu. O merakı bir ölçüde dostların yardımıyla Azerbaycan'da gidermişim. Kırgızistan'ın ve Orta Asya'nın uçsuz bucaksız topraklarında da sayısız kültürel kalıntı, zengin ve verimli topraklar olduğunu, halkın sıcak ilişkiler kurduğunu biliyordum. Şimdi

onları göreceğim için içim içime sığmıyordu. Üstelik yıllardır merak ettiğim Balasagun'u görecektim, Yusuf Has Hacıb'in ayak izlerini aramak nasıl heyecan vermezdi insana?

Otobüsümüz Çuy ırmağını bazen sağda bazen solda bırakarak Çuy vadisinde ilerliyor. Göl kıyısından Uygur sınırına kadar gideceğiz. Vadi çok verimli, at yıkları, sığır ve koyun sürüleriyle dolu her yan. Üstelik çobansız yaylıyolar. "Yahu kurtlar yok mu bu dağlarda?" diye soruyorum. Eldiyar gülümseyerek: "Kurtlara da yeter bu hayvanlar, bize de!" diye yanıt veriyor. Et ve süt ürünlerinin neden bu kadar ucuz olduğunu bu sürüleri görünce daha iyi anlıyorum. Etin kilosu 3-6 dolar arasında, tavuk eti 2-3 dolar. Zaten herkesin kendi sürüleri var. Kırgız yönetiminin başardığı en büyük şey: Halkın toprakla bağıni koruması olmas. Çiftçilik yapmak isteyenlere 50 hektar karşılıksız toprak veriyor devlet. Ekip biçmesi için olanak sağlıyor. 5 yılda verim alamazsa toprağı geri alıyor. Halkın kendisi de kaderine boyun eğen bir halk değil. 1995 yılından beri ayaklanarak 3 kez devlet başkanını değiştirmiş. Şimdiki Cumhurbaşkanı Sadır Çaparov'dan

memnunlar. Rüşvet ve yolsuzluğun üstüne acımasızca gidiyor. Çaparov. Mafya ile mücadele ediyor.

"Daha öncekiler mafya ile mücadele etmiyorlar mıydı?" diye soruyorum. "Askar Akayev'in kendisi mafyayı zaten. Ülkenin kaçtı, kızı hapseden hanede."

Mola verdiğimiz yerlerde köylülerle konuşma fırsatım oluyor. Ayda 2 dolar elektrik, 4 dolar gaz, 5 dolar internet ücreti ödüyorlarmış. Ev kendilerinin. Herkesle Türkçe anlaşıyoruz. Üç-dört ay burada kalsak, Kırgızca'yı tam kavrayacağımızı fark ediyoruz eşimle.

Göçebe yaşam tarzının hâlâ Kırgızların kanında dolaştığını görüyorum, geleneksel binicilik gösterisinde hayret edebileceğiniz becerikli biniciler öyle etkili bir gösteri yapıyorlar ki, hayretler içinde kalıyoruz. Dörtmala giden atların üstünde ayağa kalkmak, atın kamına inip yerden bir şey kaldırmak, atın yan tarafına saklanmak... Tomris Ana'nın atlılarını anımsıyorum. Alp Er Tunga'nın katili Pers Kralı Kiros ordusuna karşı verdiği akıllara durgunluk veren savaş. Tek kelimeyle muhteşem! Onların torunu bunlar.

Ve işte önünüzde deniz gibi uzanan dünyanın en büyük ikinci dağ gölü. Ef-sanevi Issık Köl -Sıcak Göl-. Kristal ber-

raklığında bir dağ gölü!: 182 km / 60 km. boyutlarında. Buzulların kapladığı Tanrı Dağlarının arasında sıcak bir göl. Çünkü çok derin (698 metre) ve alttan mağma tabakası ısıtıyor gölü. Göl, Sovyet döneminden beri popüler bir tatil yeri. İnce kumlu plajlar ve arka plandaki heybetli ve karlarla kaplı Tanrı Dağları - UNESCO Dünya Mirası Listesinde - Yukarıda beyaz dağlar aşağıda çok özel çimerlik atmosferi: İnsanın hayali kanatlanmaz da ne olur?

Ülke baştan aşağı tertemiz. "Bu emirle mi sağlanıyor?" diye soranlar oluyor. "Hayır, halkın terbiyesi bu!" diyor Eldiyar. Eşim yere küçük bir kâğıt parçası atıp: "Nazar değmesin!" diyor.

Birkaç molanın dışında saatlerdir yollardayız. Akşama doğru göl kıyısında çok özel bir şey bekliyor bizi: Sadece bölgenin tipik yurta (çadır) kamplarından birinde bol yıldızlı gökyüzünün altında yemek yemekle kalmıyor, geceyi de burada çekirge cıvıltıları, rüzgârın sesi, kurt ulumaları ve kamp ateşinin çıtırtısıyla geçiriyoruz! Bu otantik göçebe atmosferinde gözümüzü gökyüzünden ayırmıyoruz. Yıldızlar kayıp yitip gecenin karanlığında. Rüya gibi. Çocukluğuma dönüyorum. Yayladayım sanki. Hanım Sultan nine bütün çocukları başına toplamış, masal anlatıyor. Çocukluğundan kopup çadır aşevinde yapılan sünnet düğününe katılıyor, humus çalıp türkü söyleyenleri dinliyoruz. Biz de onlara eşlik ediyoruz. Düğün bitince su şırıltıları duyuluyor serin havada. Tanrı dağlarından süzülüp gelen seksenden fazla çay katılıyor Issık Köl'e. Kırgızistan %80 elektrik ihtiyacını su enerjisinden karşılıyor.

Gece geç saatte yatmaya gidiyoruz. Yurtumuz (çadır) tabandan ısıtılıyor, ama kara iklimi, hava soğuyor. 1.600 metrenin üzerinde bir yükseklikte uyumak yeşil dağ yamaçları ve karla kaplı zirvelerle çevrili yüksek bozkırların engebeli güzelliğine uyanmak unutulamayacak bir an! Buradan Doğu Türkistan'a geçip Uygur kardeşlerime bir merhaba demek, bağımsız kalmalarına yardım etmek istedim. Ama Balasagun'a dönüyoruz.

**TANRI DAĞLARINDAN
BALASAGUN'A**

Dağ zirvelerinden Moğolların yerle bir ettiği Balasagun'a iniyoruz. Bin yıl önce ekonomik gelişmeyle, kültürüyle, ker-vansaraylarıyla gelişmiş İpekyolu kentlerinden Balasagun'dan geriye kalan sadece tek bir Minare var. Burana minaresi diyorlar. Moğollar faşist Hitler'in tankları gibi kentin üstünden geçmişler. Geriye kocaman bir harabe, yıkıntı, ölümler ve yaralılar kalmış. Bu yıkımın üstüne bir de veba bindirmiş. Kalanları da o sal-

HAYVAN PAZARI

ISSIK KÖL

gın hastalık süpürüp götürmüş. İyi ki o dönemde Balasagunlu Yusuf Has Hacıb yaşamıyormuş. Şimdi bu düz ovada onun ayak izlerini arıyoruz. İlk yazarmız, ilk bilgemiz, yol gösterenimiz, kadir kıymet bilenimiz. "Kutadgu Bilik" onun eseridir. Kaşgarlı Mahmut ilk sözlüğümü müz bitirirken o Kutadgu Bilik'i yeni yayınlamıştı. İyi bir yönetim, adalet, doğruluk, hoşgörü, dünya ve ahiret ilişkileri, dili iyi kullanmanın yararları ve mutluluk konularında kişiye öğüt veren bir kitap. Yusuf Has Hacıb'in doğduğu evin yerinde şimdi küçük bir müze var. Mü-

zede o dönemden kalan günlük eşyalar ve yıkılmış evlerden fayans ve sütun parçaları. Bir de kendisinin yazdığı sayfalar. "Bin yıl gecikerek sana geldim ey bilgem, bağışla beni!" diyerek saygıyla yanında duruyorum. Frank ile Brigitte fotoğrafımızı çekiyor. Dışarıda insanlar var. Yeni nişanlananlar, evlenenler mutlu olmak için burayı ziyaret ediyorlar. Kaynaşyoruz hemen, birlikte halay çekiyoruz. Türkiye'den geldiğimizi duyunca kucağıma meyve dolu bir torbayı bastırıyorlar. Otobüste yolculara verin diyorlar, ayrılıyorlar.

YARIN: NASIL DA HABERSİZ GEÇTİ O GÜZELİM YÜZ YILLAR...